

En EU-agenda för barns rättigheter

Sammanfattning

I utlåtandet behandlas Europeiska kommissionens meddelande En EU-agenda för barns rättigheter (KOM(2011) 60).

Utskottet kan konstatera att agendans utgångspunkt att barnets rättigheter alltid ska beaktas i alla åtgärder på EU-nivå som rör barn ger uttryck för samma målsättning som vägleder den svenska barnrättspolitik, vilken kommit till uttryck bl.a. i den strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige som riksdagen nyligen har godkänt (prop. 2009/10:232, bet. 2010/11:SoU3, rskr. 2010/11:35). Utskottet välkomnar agendan som är ett viktigt steg i unionens arbete för barns rättigheter.

Vid överläggningen med statssekreteraren Ragnwi Marcelind, Socialdepartementet, ställde sig ett enigt socialutskott bakom den svenska ståndpunkten och framhöll att följande bör beaktas i det fortsatta arbetet.

- När man tar fram grundläggande data och information som ska fungera som beslutsunderlag bör indikatorer, statistik och utvärdering delas upp utifrån kön, och ett aktivt arbete bör bedrivas för att stärka både flickors och pojkers rättigheter (se s. 5 i KOM(2011) 60).
- När det talas om att barn som växer upp i fattigdom och socialt utanförskap, ofta med narkotikaproblem med i bilden, är särskilt utsatta anser utskottet att alla typer av missbruk, t.ex. också alkoholmissbruk, är ett problem (se s. 8).
- I meddelandet talas om funktionshindrade barns behov av särskilt skydd. Det är viktigt att i stället genomgående tala om det särskilda skydd som barn med funktionsnedsättning har behov av (se s. 9 stycke 1).
- I arbetet med flyktingbarn måste också arbete med s.k. papperslösa barn inkluderas (se s. 9 stycke 3).
- I arbetet med att bekämpa alla former av våld mot barn måste man inkludera att undanröja barnaga (se s. 12).
- Alla medlemsstater har ratificerat barnkonventionen, och i arbetet med att öka ansträngningarna för att skydda och främja barns rättigheter bör det ingå att intensifiera arbetet med att implementera barnkonventionen i respektive medlemsstat (se s. 14).

Utskottet föreslår att kammaren lägger utlåtandet till handlingarna.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Bakgrund	5
Meddelandets huvudsakliga innehåll	6
Utskottets granskning	10
Socialutskottets ställningstagande	14
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
<i>Bilaga 2</i>	
Justitieutskottets yttrande	18
<i>Bilaga 3</i>	
Kulturutskottets protokollsutdrag 2010/11:29	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En EU-agenda för barns rättigheter

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Stockholm den 19 maj 2011

På socialutskottets vägnar

Kenneth Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth Johansson (C), Lena Hallengren (S), Mats Gerdau (M), Jan R Andersson (M), Christer Engelhardt (S), Margareta B Kjellin (M), Ann Arleklo (S), Isabella Jernbeck (M), Catharina Bråkenhielm (S), Gunnar Sandberg (S), Anders W Jonsson (C), Agneta Luttröpp (MP), Per Ramhorn (SD), Eva Olofsson (V), Teres Lindberg (S), Maria Lundqvist-Brömster (FP) och Roland Utbult (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Kammaren hänvisade den 11 mars 2011 Europeiska kommissionens meddelande En EU-agenda för barns rättigheter (KOM(2011) 60) till socialutskottet.

Den 17 mars beslutade utskottet att bereda justitieutskottet, civilutskottet, utrikesutskottet, socialförsäkringsutskottet, kulturutskottet och utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över meddelandet.

Justitieutskottet och kulturutskottet har yttrat sig över agendan i den eller de delar den rör respektive utskotts beredningsområde. Yttrandena finns i bilagorna 2 och 3. Övriga utskott har beslutat att avstå.

Den 23 mars anmäldes regeringens faktapromemoria En EU-agenda för barnets rättigheter (2010/11:FPM82) i kammaren.

Den 10 maj hade utskottet överläggning med regeringen genom statssekreteraren Ragnwi Marcelind.

Bakgrund

Kommissionen har i ett meddelande lagt fram ett förslag om en EU-agenda för barns rättigheter. Insatser för att främja och skydda barns rättigheter har fått ökad tyngd genom Lissabonfördraget. Numera föreskrivs uttryckligen i artikel 3.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) att EU ska främja skyddet av barns rättigheter. Barnets rättigheter tas också upp i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Av artikel 24 i stadgan följer att barn är oberoende och självständiga innehavare av rättigheter. Bestämmelsen innebär också att myndigheter och privata institutioner ska låta barnets bästa komma i främsta rummet.

Meddelandet är en uppföljning av kommissionens meddelande från 2006 Mot en EU-strategi för barnets rättigheter¹, och agendan bygger bl.a. på bidrag från ett offentligt samråd² och de synpunkter som barn från alla medlemsstater lämnat under ett riktat samråd³.

¹ Meddelande från kommissionen: Mot en EU-strategi för barnets rättigheter (KOM (2006) 367 slutlig) tillgänglig på: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0367:FIN:EN:PDF>.

² Utöver det offentliga samrådet, som finns tillgängligt på: http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/news_consulting_0009_en.htm, bygger meddelandet även på resultaten från ett riktat samråd med experter från specifika politikområden.

³ Kvalitativ Eurobarometerundersökning om barns rättigheter från oktober 2010, tillgänglig på: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_right_child_sum_en.pdf.

Meddelandets huvudsakliga innehåll

EU-agendan presenterar dels tre allmänna principer för att se till att EU:s insatser kan tjäna som föredöme när det gäller att garantera efterlevnaden av bestämmelserna om barns rättigheter i stadgan och i barnkonventionen, dels ett antal konkreta insatser för barn inom vissa prioriterade områden.

Agendans syfte och innehåll

Syftet med kommissionens förslag är att bekräfta det starka engagemanget från alla EU-institutioner och medlemsstater när det gäller att främja och skydda barns rättigheter i all relevant EU-politik och att omsätta detta engagemang i konkreta resultat. Meddelandets utgångspunkt är att barnets rättigheter alltid ska beaktas i alla åtgärder på EU-nivå som rör barn.

En allmän princip är att barns rättigheter är en del av kommissionens strategi för EU:s tillämpning av stadgan om de grundläggande rättigheterna, som antogs den 19 oktober 2010⁴. Detta innebär att kommissionen redan i ett tidigt skede ska se till att dess lagstiftningsförslag är fullt förenliga med de rättigheter som garanteras i stadgan.

En annan allmän princip är att politiken ska grundas på faktiska förhållanden. Kommissionen kommer att samarbeta med berörda organisationer och institutioner för att ta fram grundläggande data och information som ska fungera som beslutsunderlag.

Den tredje allmänna principen gäller samarbetet med berörda aktörer inklusive medlemsstaterna. Kommissionen kommer att fortsätta dialogen med berörda aktörer genom det europeiska forumet för barns rättigheter, som sammanträder regelbundet. Kommissionen kommer också att fortsätta att stödja medlemsstaternas ansträngningar genom att främja utbyte av bästa praxis, samarbete och kommunikation med och mellan de nationella myndigheter som ansvarar för att skydda och främja barns rättigheter.

De aviserade konkreta insatserna för barn är följande.

Insatser för ett rättsväsende som tar hänsyn till barns behov

Kommissionen avser att bidra till att göra rättssystemen i EU mer anpassade till barns behov, bl.a. genom att

1. under 2011 anta ett förslag till direktiv om brottsoffers rättigheter, som höjer nivån av skydd för sårbara offer, inbegripet barn
2. under 2012 lägga fram ett förslag till direktiv om särskilda rättssäkerhetsgarantier för sårbara misstänkta och tilltalade, inbegripet barn

⁴ Strategi för Europeiska unionens konkreta tillämpning av stadgan om de grundläggande rättigheterna (KOM(2010) 573 slutlig), 19 oktober 2010, tillgänglig på: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0573:FIN:EN:PDF>.

3. till 2013 se över den EU-lagstiftning som ska underlätta erkännande och verkställighet av avgöranden om föräldraansvar, i syfte att i barnens intresse se till att avgöranden kan erkännas och verkställas så snabbt som möjligt, om lämpligt genom införande av gemensamma miniminormer
4. främja användning av Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov och beakta dessa i framtida rättsliga instrument på civilrättens och straffrättens områden
5. stödja och uppmuntra utveckling av fortbildningsinsatser på EU-nivå för domare och andra berörda yrkesgrupper, i syfte att öka insikterna om hur barnen kan delta på bästa sätt i rättssystemen.

Andra insatser som rör barns rättigheter

Kommissionen uttalar att vissa kategorier av barn är särskilt utsatta. Som exempel nämns bl.a. barn som växer upp i fattigdom och socialt utanförskap och funktionshindrade barn. Behoven för barn som är drabbade av fattigdom och socialt utanförskap kommer att tas upp i kommissionens rekommendation om bekämpning av barnfattigdom. Rekommendationen kommer att innehålla utkast till gemensamma principer och förslag till effektiva system för övervakning, i syfte att bekämpa barnfattigdom inom ramen för den europeiska plattformen mot fattigdom och social utestängning. När det gäller funktionshindrade barn hänvisar kommissionen till meddelandet om EU:s handikappstrategi.

I fråga om barn som är offer för sexuellt utnyttjande eller människohandel påpekar kommissionen att det är viktigt att ta full hänsyn till barnens särskilda behov inom ramen för den integrerade strategin för åtgärder mot människohandel som kommer att antas under 2012.

När det gäller frihetsberövande för administrativa ändamål av barn som söker asyl har kommissionen arbetat för att lyfta fram sina förslag från 2008 och 2009 om ändring av EU:s asyllagstiftning, och i kommissionens handlingsplan 2010 om underåriga utan medföljande vuxen föreslås en gemensam EU-strategi för underåriga som anländer utan medföljande vuxen eller som i skyddssyfte separerats från vuxna från länder utanför EU.

Kommissionen har vidare tagit fram särskilda politiska insatser och rekommendationer för att hantera problemet med att barn avbryter skolgången i förtid.

Kommissionen nämner vidare att man därutöver kommer att bidra till att skydda och stärka ställningen för barn som befinner sig i en sårbar situation, bl.a. genom att

6. stödja utbytet av bästa praxis och en förbättrad fortbildning för förmyndare, offentliga myndigheter och andra aktörer som står i nära kontakt med ensamkommande barn (2011–2014)

7. ta särskild hänsyn till barnens behov inom EU-ramen för nationella strategier för integration av romer, som ska antas våren 2011, och främja en mer effektiv användning av strukturfonderna i samband med insatser för att integrera den romska befolkningen
8. uppmuntra och stödja alla medlemsstater i arbetet med att få journalnumret 116 000 för försvunna barn och larmsystemet för försvunna barn i full funktion så snabbt som möjligt (2011–2012)
9. stödja medlemsstater och andra aktörer när det gäller att stärka de förebyggande insatserna och stärka barnets ställning och deltagande så att det blir möjligt att utnyttja onlinetekniken på bästa sätt och motverka nätmobbning, exponering för skadligt innehåll och andra risker på nätet, särskilt genom programmet för ett säkrare Internet och samarbete med branschen genom självreglerande initiativ (2009–2014).

Insatser för ett barnperspektiv i EU:s yttre åtgärder

EU är fast beslutet att prioritera insatser för att också i sina yttre åtgärder främja och skydda barns rättigheter.⁵ Kommissionen kommer att fokusera särskilt på insatser för att bekämpa våld mot barn, barnarbete, förekomst av barn i väpnade konflikter samt barnsexturism. I det syftet ska EU

10. fortsätta att genomföra 2007 års EU-riktlinjer om att skydda och främja barns rättigheter, som är inriktade på att bekämpa alla former av våld mot barn. EU kommer också att utvärdera genomförandet av riktlinjerna. EU kommer vidare att genomföra sina riktlinjer om barn i väpnade konflikter på grundval av 2010 års reviderade genomförandestrategi.

Insatser för barns delaktighet och medvetandehöjande insatser

Kommissionen planerar också insatser för att öka barns delaktighet och deras kunskap om EU. Kommissionen ska därför under 2011

11. skapa en enda ingång på webbportalen Europa för information till barn om EU och om barns rättigheter. Denna ingång kommer att ge lättillgänglig information som kan förstås av barn i olika åldersgrupper och användas av föräldrar och lärare för att söka information och undervisningsmaterial.

⁵ 2006 års meddelande Mot en EU-strategi för barnets rättigheter ledde till utarbetandet av en övergripande strategisk ram för EU:s yttre insatser, inklusive meddelandet "En särskild plats för barnen i EU:s yttre åtgärder" och det åtföljande arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar om barn i nöd- och krissituationer (2008), EU:s riktlinjer om barns rättigheter (2007), EU:s riktlinjer om barn och väpnade konflikter (2003, uppdaterade 2008), rådets slutsatser om barn i utvecklingsmiljöer och humanitära miljöer (2008) och rådets slutsatser om barnarbete (2010).

Slutsatser

Avslutningsvis uppmanar kommissionen EU-institutionerna och medlemsstaterna att förnya sina åtaganden att öka ansträngningarna för att skydda och främja barns rättigheter. Kommissionen kommer att se över genomförandet av EU:s agenda för barns rättigheter i samband med sin årliga rapport om tillämpningen av stadgan.

Utskottets granskning

Faktapromemorian

Regeringen har med anledning av meddelandet lämnat faktapromemoria 2010/11:FPM82 En EU-agenda för barnets rättigheter. I faktapromemorian konstateras att meddelandets utgångspunkt att barnets rättigheter alltid ska beaktas i alla åtgärder på EU-nivå som rör barn ger uttryck för samma målsättning som vägleder den svenska regeringens barnrättspolitik, vilken kommit till uttryck bl.a. i den strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige som riksdagen nyligen har godkänt (prop. 2009/10:232, bet. 2010/11:SoU3, rskr. 2010/11:35). Regeringen välkomnar att kommissionen i agendan har kunnat konkretisera erfarenheterna av en flerårig dialog med medlemsstaterna, det civila samhället samt barn och ungdomar. Regeringen anser vidare att agendan är ett viktigt steg i unionens arbete för barns rättigheter.

Regeringen välkomnar särskilt kommissionens vilja att anlägga ett barnrättsperspektiv på alla åtgärder inom EU som rör barn samt att förmedla erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna i arbetet med att främja och skydda barns rättigheter.

Regeringen bedömer att tillämpningen av subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen inte är tillämplig på agendan.

Bakgrund

Barnkonventionen med tilläggsprotokoll

Konventionen om barnets rättigheter antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989. Sverige ratificerade konventionen efter ett beslut i riksdagen den 1 juni 1990 utan att reservera sig på någon punkt. Praktiskt taget alla världens stater har anslutit sig till barnkonventionen. Artikel 4 i barnkonventionen förpliktar staten att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder samt administrativa och andra åtgärder som behövs för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

Barnkonventionen innehåller olika slag av rättigheter, dels medborgerliga och politiska, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionen tar också särskild hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket visas i de rättigheter som syftar till att ge barnet skydd mot övergrepp och utnyttjande. Barnkonventionen ska ses som en helhet, och de olika rättigheterna är lika viktiga. Den är inriktad på individen och handlar om barnets rätt att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda.

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer. De ska vara styrande för tolkningen av övriga artiklar men har också en egen självständig betydelse:

- Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionshinder eller andra liknande skäl (artikel 2).
- Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga (artikel 3).
- Barn och unga ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar (artikel 6).
- Barn och unga ska ges möjlighet att framföra och få respekt för sina åsikter i frågor som berör dem (artikel 12).

Sammanfattningsvis ger barnkonventionen uttryck för att barn ska respekteras och att barndomen är värdefull och därför ska värnas.

För att förstärka och fördjupa åtagandena i barnkonventionen finns det sedan några år tillbaka två fakultativa protokoll till konventionen. Båda protokollen antogs av FN:s generalförsamling den 25 maj 2000.

I det fakultativa protokollet om barns inblandning i väpnade konflikter fastslås att åldersgränsen för att delta i fientligheter och för att bli obligatoriskt rekryterad till väpnade styrkor höjs från 15 till 18 år. Åldersgränsen för frivillig rekrytering höjs till minst 16 år (prop. 2001/02:178 Barn i väpnade konflikter – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter, bet. 2002/03:SoU2, rskr. 2002/03:18). Sverige ratificerade protokollet den 20 februari 2003.

Det finns ett fakultativt protokoll som handlar om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Det är till för att höja kraven på staterna att vidta åtgärder som garanterar att flickor och pojkar skyddas mot försäljning, mot prostitution och mot att utnyttjas för framställning i barnpornografi. Riksdagen godkände protokollet i mars 2006 (prop. 2005/06:68, bet. 2005/06:JuU20, SoU3y, rskr. 2005/06:194). Nödvändiga lagändringar i brottsbalken har trätt i kraft. Regeringen beslutade den 7 december 2006 att protokollet skulle antas.

Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Socialutskottet behandlade under hösten 2010 regeringens proposition 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige tillsammans med ett antal motioner från allmänna motionstiden 2010. Utskottet ställde sig bakom regeringens förslag i propositionen och tillstyrkte den strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige som regeringen föreslog skulle ersätta den strategi för att förverkliga FN:s barnkonvention som riksdagen godkänt och som gällt sedan 1999. Alla motionsyrkanden avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (2010/11:SoU3, rskr. 2010/11:35). Med anledning av ett antal motionsyrkanden om barnkonventionen och införlivandet av konventionen i svensk rätt uttalade utskottet i sitt ställningstagande bl.a. följande.

Utskottet konstaterar i det sammanhanget att det inom Regeringskansliet pågår ett arbete med en kartläggning som ska belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med de rättigheter som slås fast i barnkonventionen. Arbetet med kartläggningen fokuserar enligt upp-

gift i första hand på de bestämmelser i barnkonventionen som gäller barnets rättigheter. Socialdepartementet leder arbetet, men samtliga berörda departement, såsom Justitiedepartementet, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Utbildningsdepartementet och Miljödepartementet, deltar inom sina respektive ansvarsområden och är således involverade i arbetet med kartläggningen. För att få en bild av hur barnkonventionens bestämmelser förverkligas i Sverige kommer kartläggningen att omfatta dels hur den svenska lagstiftningen korresponderar med bestämmelserna i barnkonventionen, dels hur bestämmelserna tillämpas av rättstillämpande myndigheter i Sverige. Kartläggningen kommer att utmynna i en departementspromemoria, som beräknas vara klar till sommaren 2011.

EU:s funktionshinderstrategi

Tidigare under våren 2011 granskade socialutskottet meddelandet med EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU (KOM(2010) 636) (utl. 2010/11:SoU13, prot. 2010/11:73 och 74). I utlåtandet framhöll utskottet bl.a. att barnperspektivet bör beaktas i det fortsatta arbetet med strategin.

Subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna

Eftersom det i meddelandet inte presenteras några konkreta förslag till ny lagstiftning är det inte aktuellt med en bedömning utifrån subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

Justitieukskottets ställningstagande

Justitieukskottet välkomnar kommissionens initiativ till en EU-agenda för barns rättigheter. Enligt utskottet bör det vara en självklar utgångspunkt för all politik som rör barn att politiken utformas, genomförs och övervakas med hänsyn till principen om barnets bästa.

Justitieukskottet yttrar sig över de frågor i meddelandet som hör till utskottets beredningsområde, dvs. i första hand frågor om rättsväsendet och brottsbekämpningen.

Till att börja med vill justitieukskottet framhålla vikten av att hänsyn tas till subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna vid varje förslag till åtgärd på EU-nivå. En sådan åtgärd måste alltid kunna motiveras utifrån att målen inte tillräckligt kan förverkligas av medlemsländerna själva och att åtgärden sker bäst på EU-nivå. En åtgärd får dessutom inte gå längre än vad som krävs för att kunna uppfylla EU:s mål. För att riksdagen ska kunna fullgöra sin uppgift att subsidiaritetspröva kommissionens förslag är det, som konstitutionsutskottet har framhållit i annat sammanhang, angeläget att förslagen alltid innehåller tydliga subsidiaritetsmotiveringar (se bet. 2010/11:KU26 s. 19–20).

Varje barn som kommer i kontakt med rättsväsendet har rätt att känna sig tryggt i den kontakten. Denna rätt har barnet oavsett om han eller hon är brottsoffer, vittne, tilltalad eller har kommit i kontakt med rättsväsendet

i någon annan egenskap. För att ett barn ska kunna känna trygghet i kontakten med rättsväsendet krävs bl.a. att barnet vid behov får juridiskt biträde, att information lämnas på ett sätt som barnet kan förstå och att förhör med barnet sker under lämpliga former.

Inom rättsväsendet måste således särskild hänsyn tas till barnens speciella behov och förutsättningar. Det är därför angeläget att främja användningen av Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov, och beakta dessa i framtida rättsliga instrument på bl.a. straffrättens område.

Det är viktigt att kunskaper om barnens speciella behov och förutsättningar finns inom hela rättskedjan. Utskottet välkomnar därför kommissionens avsikt att stödja och uppmuntra utbildningsinsatser på EU-nivå för domare och andra berörda yrkesgrupper i syfte att öka insikterna om hur barnen kan delta på bästa sätt i rättssystemen.

Utskottet anser i likhet med kommissionen att arbetet för att stärka rättssäkerhetsgarantierna för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden, barn inbegripna, bör fortsätta. Utskottet välkomnar alla förslag i den riktningen, givetvis under förutsättning av att förslagen är förenliga med subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

När det gäller unga lagöverträdare vill utskottet, utöver vad som anförs i meddelandet, peka på vikten av att en så kort tid som möjligt förflyter mellan brott och reaktion. Inte minst av pedagogiska skäl bör en snabb reaktion från samhällets sida följa på brott som har begåtts av unga. Handläggningstiden bör inte vara längre än att den unge kan inse länken mellan brott och påföljd. Utskottet vill i detta sammanhang påminna om att artikel 40 i barnkonventionen ålägger staterna att se till att varje barn som misstänks eller åtalas för brott får saken avgjord utan dröjsmål (jfr även p. 50 i Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov).

Utskottet ser fram emot kommissionens aviserade förslag till direktiv om brottsoffers rättigheter, som ska höja nivån av skydd för sårbara offer, inbegripet barn. När det gäller barn som kommer i kontakt med rättsväsendet i egenskap av brottsoffer vill utskottet tillägga att även dessa barn i vissa fall kan behöva juridiskt biträde, t.ex. för att kräva skadestånd eller när barnets vårdnadshavare misstänks för brottet (jfr p. 37 i Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov).

När det gäller barnsexturism har olika meningar förekommit när det gäller vissa frågor av nationell karaktär (se bet. 2010/11:JuU1 s. 28 och 57–58). De frågorna är dock inte aktuella i detta sammanhang. Utskottet vill med eftertryck framhålla vikten av att sexuell exploatering av barn i samband med resande och turism bekämpas. Alltför få resande barnsexbrottslingar behöver i dag räkna med ett rättsligt efterspel i sina respektive hemländer. I likhet med kommissionen anser utskottet att antalet utredningar och lagföringsåtgärder av sådana brott bör öka. Ett gott internatio-

nett samarbete är en av de viktigaste förutsättningarna för att kampen mot barnsexturism ska bli framgångsrik. Utskottet noterar med tillfredsställelse att kommissionens förslag till direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn m.m. (KOM(2010) 94) innehåller effektivare och mer ändamålsenliga bestämmelser i kampen mot sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn än det rambeslut som direktivet föreslås ersätta.

Det är angeläget att barns säkerhet på Internet förbättras och att de skyddas mot skadligt innehåll och beteende, t.ex. grooming. Samtidigt vill utskottet framhålla att publiceringar på Internet omfattas av det starka skydd för yttrande- och informationsfriheten som svenska grundlagar ger (jfr yttr. 2008/09:KU7y s. 16). Enligt utskottet är det arbete som sker inom ramen för EU:s fleråriga gemenskapsprogram för att skydda barn som använder bl.a. Internet värdefullt.

Utifrån de utgångspunkter som justitieutskottet har att beakta har utskottet i övrigt inte några synpunkter på kommissionens meddelande.

Kulturutskottets ställningstagande

Kulturutskottet understryker att barns rättigheter inte enbart handlar om barns skydd mot olika former av kränkningar utan också om barns rätt till utveckling. Av barnkonventionens artikel 31 framgår att barns rätt till fritid, till lek och rekreation liksom att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet ska respekteras. Nationellt måste detta arbete utvecklas ytterligare anser utskottet.

Med detta sagt vill utskottet i övrigt hänvisa till betänkande 2010/11:KrU6 Kultur och fritid för barn och unga och särskilt till avsnittet om att motverka självmord på Internet där en utförlig beskrivning ges av insatser som görs för att stödja ungdomar på nätet (åtgärd 9 i EU-agenan).

Socialutskottets ställningstagande

Målet för den svenska barnrättspolitiken är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet utgår från varje barns rätt att utan diskriminering få sina rättigheter respekterade, principen om barnets bästa, alla barns rätt till liv och utveckling samt vikten av att lyssna till barnet. Denna målsättning har kommit till uttryck bl.a. i den strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige som riksdagen nyligen har godkänt (prop. 2009/10:232, bet. 2010/11:SoU3, rskr. 2010/11:35). Strategin består av följande principer.

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.

- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Socialutskottet kan konstatera att agendans utgångspunkt att barnets rättigheter alltid ska beaktas i alla åtgärder på EU-nivå som rör barn ger uttryck för samma målsättning som vägleder den svenska barnrättspolitiken. Socialutskottet välkomnar agendan som är ett viktigt steg i unionens arbete för barns rättigheter. Det är positivt att agendan lämnar exempel på konkreta åtgärder efter flera år med dialog med medlemsstaterna och det civila samhället samt med barn och ungdomar liksom att kommissionen har en vilja att anlägga ett barnperspektiv på alla åtgärder inom EU som rör barn och att förmedla erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna i arbetet med att främja och skydda barns rättigheter.

Justitiekommittén har i sitt yttrande redogjort för sin inställning till och bedömning av de aviserade konkreta insatserna för barn under dess beredningsområde. Socialutskottet gör inte någon annan bedömning. När det gäller vad kulturutskottet anfört i sitt yttrande står socialutskottet också bakom det.

Vid överläggningen med statssekreteraren Ragnwi Marcelind, Socialdepartementet, ställde sig ett enigt socialutskott bakom den svenska ståndpunkten och framhöll att följande bör beaktas i det fortsatta arbetet.

- När man tar fram grundläggande data och information som ska fungera som beslutsunderlag bör indikatorer, statistik och utvärdering delas upp utifrån kön, och ett aktivt arbete bör bedrivas för att stärka både flickors och pojkars rättigheter (se s. 5 i KOM(2011) 60).
- När det talas om att barn som växer upp i fattigdom och socialt utanförskap, ofta med narkotikaproblem med i bilden, är särskilt utsatta anser utskottet att alla typer av missbruk, t.ex. också alkoholmissbruk, är ett problem (se s. 8).
- I meddelandet talas om funktionshindrade barns behov av särskilt skydd. Det är viktigt att i stället genomgående tala om det särskilda skydd som barn med funktionsnedsättning har behov av (se s. 9 stycke 1).
- I arbetet med flyktingbarn måste också arbete med s.k. papperslösa barn inkluderas (se s. 9 stycke 3).

- I arbetet med att bekämpa alla former av våld mot barn måste man inkludera att undanröja barnaga (se s. 12).
- Alla medlemsstater har ratificerat barnkonventionen, och i arbetet med att öka ansträngningarna för att skydda och främja barns rättigheter bör det ingå att intensifiera arbetet med att implementera barnkonventionen i respektive medlemsstat (se s. 14).

Utskottet föreslår att kammaren lägger utlåtandet till handlingarna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Europeiska kommissionens meddelande En EU-agenda för barns rättigheter, KOM(2011) 60

BILAGA 2

Justitieutskottets yttrande
2010/11:JuU9y

En EU-agenda för barns rättigheter

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 17 mars 2011 berett justitieutskottet tillfälle att yttra sig över EU-kommissionens meddelande KOM(2011) 60 En EU-agenda för barns rättigheter.

Justitieutskottet behandlar de delar av meddelandet som berör utskottets beredningsområde.

I yttrandet finns ett särskilt yttrande (SD).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Enligt artikel 3.3 i EU-fördraget ska unionen bl.a. främja skyddet av barnets rättigheter.

I artikel 24 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna föreskrivs bl.a. att vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Samtliga EU-medlemsstater har ratificerat FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Justitieutskottet har tagit del av en faktapromemoria som har utarbetats inom Regeringskansliet med anledning av kommissionens meddelande KOM(2011) 60 (fakta-PM 2010/11:82).

Kommissionens meddelande

I meddelande KOM(2011) 60 förespråkar kommissionen en ”EU-agenda för barns rättigheter”. Syftet är att åter bekräfta det starka engagemanget från EU-institutioner och medlemsstater när det gäller att främja och skydda barns rättigheter i all relevant EU-politik.

Att göra rättssystemet mer anpassat till barns behov är enligt kommissionen en av de viktigaste punkterna i agendan. För att bidra till att göra rättssystemen inom EU mer anpassade till barnens behov kommer kommissionen bl.a. att främja användningen av Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov, och beakta dessa i framtida rättsliga instrument på civilrättens och straffrättens område. Kommissionen kommer också att stödja och uppmuntra utveckling av fortbildningsinsatser på EU-nivå för domare och andra berörda yrkesgrupper, i syfte att öka insikterna om hur barnen kan delta på bästa sätt i rättssystemen.

Ett barn som blir föremål för straffrättsliga förfaranden har rätt till en rättvis rättegång, vilket bl.a. inbegriper en rätt att bli informerad om anklagelserna och förfarandet på ett sätt som är anpassat till barnets ålder och mognad samt en rätt till juridiskt bistånd. Kommissionen anför att dessa rättigheter är särskilt viktiga när rättegångsspråket är ett annat än barnets modersmål. EU antog 2010 bestämmelser om tolkning och översättning som garanterar att alla, även barn, får information om sina rättigheter på ett sätt som de kan förstå. Under 2011 kommer kommissionen att lägga fram ett förslag med bestämmelser som ska garantera tillgång till advokat och ett annat förslag om rätten för frihetsberövade att kommunicera med

familjemedlemmar, arbetsgivare m.fl. Under 2012 kommer kommissionen att lägga fram ett förslag om särskilda garantier för sårbara misstänka och tilltalade.

För att göra det möjligt för barn som har fallit offer för brott att ta aktiv del i förfarandena utan att ha direkt kontakt med den tilltalade framhåller kommissionen användningen av videokonferenser. Kommissionen kommer under 2011 att anta ett förslag till direktiv om brottsoffers rättigheter som höjer nivån av skydd för sårbara offer, inbegripet barn.

Kommissionen anför att barns välbefinnande endast kan garanteras i ett samhälle som är befriat från våld mot och missbruk eller utnyttjande av barn. I denna del hänvisar kommissionen till två förslag till direktiv från 2010 som syftar till att förstärka skyddsramen för barn som är offer för sexuell utnyttjande eller människohandel. Kommissionen framhåller även vikten av att full hänsyn tas till barnens särskilda behov i den fortsatta politiken mot människohandel, särskilt inom ramen för den integrerade strategi för åtgärder mot människohandel som kommer att antas under 2012.

Kommissionen pekar på att barn kan vara särskilt sårbara i förhållande till skadligt innehåll och beteende på Internet. Som exempel nämns bl.a. grooming. Kommissionen kommer att stödja medlemsstater och andra aktörer när det gäller att stärka de förebyggande insatserna och stärka barnens ställning och deltagande så att det blir möjligt att utnyttja onlinetekniken på bästa sätt och motverka bl.a. exponering för skadligt innehåll på Internet, särskilt genom programmet för ett säkrare Internet och samarbete med branschen genom självreglerande initiativ. Kommissionen kommer att utsträcka sin uppmaning att vidta åtgärder till bl.a. Internetleverantörer, forskare och barnskyddsorganisationer.

När det gäller barnperspektivet i EU:s yttre åtgärder framhåller kommissionen bl.a. EU:s starka engagemang för att undanröja alla former av våld mot barn. EU kommer att fortsätta att genomföra 2007 års riktlinjer om att skydda och främja barns rättigheter, som för närvarande fokuserar på att bekämpa alla former av våld mot barn. Kommissionen framhåller vidare att barnsexturismen måste utrotas. Eftersom få resande sexbrottslingar behöver påräkna ett rättsligt efterspel i sina respektive hemländer i EU, bör man enligt kommissionen arbeta för att öka antalet utredningar och lagföringsåtgärder i EU för brott som begåtts utanför EU.

Justitiekommitténs ställningstagande

Justitiekommittén välkomnar kommissionens initiativ till en EU-agenda för barns rättigheter. Enligt utskottet bör det vara en självklar utgångspunkt för all politik som rör barn att politiken utformas, genomförs och övervakas med hänsyn till principen om barnets bästa.

Justitiekommittén yttrar sig över de frågor i meddelandet som hör till utskottets beredningsområde, dvs. i första hand frågor om rättsväsendet och brottsbekämpningen.

Till att börja med vill justitieutskottet framhålla vikten av att hänsyn tas till subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna vid varje förslag till åtgärd på EU-nivå. En sådan åtgärd måste alltid kunna motiveras utifrån att målen inte tillräckligt kan förverkligas av medlemsländerna själva och att åtgärden sker bäst på EU-nivå. En åtgärd får dessutom inte gå längre än vad som krävs för att kunna uppfylla EU:s mål. För att riksdagen ska kunna fullgöra sin uppgift att subsidiaritetspröva kommissionens förslag är det, som konstitutionsutskottet har framhållit i annat sammanhang, angeläget att förslagen alltid innehåller tydliga subsidiaritetsmotiveringar (se bet. 2010/11:KU26 s. 19–20).

Varje barn som kommer i kontakt med rättsväsendet har rätt att känna sig tryggt i den kontakten. Denna rätt har barnet oavsett om han eller hon är brottsoffer, vittne, tilltalad eller har kommit i kontakt med rättsväsendet i någon annan egenskap. För att ett barn ska kunna känna trygghet i kontakten med rättsväsendet krävs bl.a. att barnet vid behov får juridiskt biträde, att information lämnas på ett sätt som barnet kan förstå och att förhör med barnet sker under lämpliga former.

Inom rättsväsendet måste således särskild hänsyn tas till barnens speciella behov och förutsättningar. Det är därför angeläget att främja användningen av Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov, och beakta dessa i framtida rättsliga instrument på bl.a. straffrättens område.

Det är viktigt att kunskaper om barnens speciella behov och förutsättningar finns inom hela rättskedjan. Utskottet välkomnar därför kommissionens avsikt att stödja och uppmuntra utbildningsinsatser på EU-nivå för domare och andra berörda yrkesgrupper i syfte att öka insikterna om hur barnen kan delta på bästa sätt i rättssystemen.

Utskottet anser i likhet med kommissionen att arbetet för att stärka rätts-säkerhetsgarantierna för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden, barn inbegripna, bör fortsätta. Utskottet välkomnar alla förslag i den riktningen, givetvis under förutsättning av att förslagen är förenliga med subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

När det gäller unga lagöverträdare vill utskottet, utöver vad som anförs i meddelandet, peka på vikten av att en så kort tid som möjligt förflyter mellan brott och reaktion. Inte minst av pedagogiska skäl bör en snabb reaktion från samhällets sida följa på brott som har begåtts av unga. Handläggningstiden bör inte vara längre än att den unge kan inse länken mellan brott och påföljd. Utskottet vill i detta sammanhang påminna om att artikel 40 i barnkonventionen ålägger staterna att se till att varje barn som misstänks eller åtalas för brott får saken avgjord utan dröjsmål (jfr även p. 50 i Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov).

Utskottet ser fram emot kommissionens aviserade förslag till direktiv om brottsoffers rättigheter som ska höja nivån av skydd för sårbara offer, inbegripet barn. När det gäller barn som kommer i kontakt med rättsväsen-

det i egenskap av brottsoffer vill utskottet tillägga att även dessa barn i vissa fall kan behöva juridiskt biträde, t.ex. för att kräva skadestånd eller när barnets vårdnadshavare misstänks för brottet (jfr p. 37 i Europarådets riktlinjer av den 17 november 2010 om rättssystem som tar hänsyn till barns behov).

När det gäller barnsexturism har olika meningar förekommit när det gäller vissa frågor av nationell karaktär (se bet. 2010/11:JuU1 s. 28 och 57–58). De frågorna är dock inte aktuella i detta sammanhang. Utskottet vill med eftertryck framhålla vikten av att sexuell exploatering av barn i samband med resande och turism bekämpas. Alltför få resande barnsexbrottslingar behöver i dag räkna med ett rättsligt efterspel i sina respektive hemländer. I likhet med kommissionen anser utskottet att antalet utredningar och lagföringsåtgärder av sådana brott bör öka. Ett gott internationellt samarbete är en av de viktigaste förutsättningarna för att kampen mot barnsexturism ska bli framgångsrik. Utskottet noterar med tillfredsställelse att kommissionens förslag till direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn m.m., KOM(2010) 94, innehåller effektivare och mer ändamålsenliga bestämmelser i kampen mot sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn än det rambeslut som direktivet föreslås ersätta.

Det är angeläget att barns säkerhet på Internet förbättras och att de skyddas mot skadligt innehåll och beteende, t.ex. grooming. Samtidigt vill utskottet framhålla att publiceringar på Internet omfattas av det starka skydd för yttrande- och informationsfriheten som svenska grundlagar ger (jfr yttr. 2008/09:KU7y s. 16). Enligt utskottet är det arbete som sker inom ramen för EU:s fleråriga gemenskapsprogram för att skydda barn som använder bl.a. Internet värdefullt.

Utifrån de utgångspunkter som justitieutskottet har att beakta har utskottet i övrigt inte några synpunkter på kommissionens meddelande.

Stockholm den 28 april 2011

På justitieutskottets vägnar

Kerstin Haglö

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kerstin Haglö (S), Johan Linander (C), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Christer Adelsbo (S), Helena Bouveng (M), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Arhe Hamednaca (S), Patrick Reslow (M), Caroline Szyber (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Mattias Jonsson (S), Roger Haddad (FP), Mehmet Kaplan (MP), Marianne Berg (V) och Thoralf Alfsson (SD).

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande (SD)

Thoralf Alfsson (SD) anför:

I likhet med utskottsmajoriteten anser jag att det inom rättsväsendet måste tas särskild hänsyn till barnens speciella behov och förutsättningar. Barns rättigheter, likaväl som andras rättigheter, är dock enligt min mening en nationell angelägenhet. Jag motsätter mig av principiella skäl att barns och andras rättigheter i Sverige ska regleras på EU-nivå.

BILAGA 3

Kulturutskottets protokollsutdrag 2010/11:29

Utdrag ur:

PROTOKOLL UTSKOTTSSAMMANTRÅDE 2010/11:29

DATUM Tisdagen den 26 april 2011

TID 11.00–11.15

11.20–11.30

NÄRVARANDE Se bilaga

§ 3 EU-agenda för barns rättigheter, KOM(2011) 60

Utskottet behandlade frågan om yttrande till socialutskottet över en EU-agenda för barns rättigheter, KOM(2011) 60.

Utskottet beslutade om följande yttrande till socialutskottet:

Inledningsvis vill kulturutskottet understryka att barns rättigheter inte enbart handlar om barns skydd mot olika former av kränkningar utan också om barns rätt till utveckling. Av barnkonventionens artikel 31 framgår att barns rätt till fritid, till lek och rekreation liksom att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet ska respekteras. Nationellt måste detta arbete utvecklas ytterligare anser utskottet.

Med detta sagt vill utskottet i övrigt hänvisa till betänkande 2010/11:KrU6 Kultur och fritid för barn och unga och särskilt till avsnittet om att motverka självmord på Internet där en utförlig beskrivning ges av insatser som görs för att stödja ungdomar på nätet (åtgärd 9 i EU-agendan).

Mot beslutet anmälades avvikande meningar av företrädarna för Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet om att sista meningen i första stycket i stället borde vara: Utskottet anser att FN:s barnkonvention ska upphöjas till svensk lag.

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

VID
PROTOKOLLET Tina Hökebro

JUSTERAT
Berit Högman

RÄTT UTDRAGET
INTYGAR Tina Hökebro

Exp. 2011-04-26

SoU